

TEHISINTELLEKTI EETIKA HARTA¹

I. Käesoleva dokumendi taust ja eesmärk

Euroopa Liidu Kohus on võtnud endale kohustuse arendada, juurutada ja kasutada tehisintellekti kooskõlas ELi väärtustega, mis on sõnastatud Euroopa Liidu lepingu artiklis 2, et edendada inimkeskset ja usaldusväärset tehisintellekti. Tehisintellektisüsteemide käsitlemisel on Euroopa Liidu Kohus tegutsenud ja tegutseb täielikus kooskõlas kohaldatavate õigusnormidega, mis on sätestatud eelkõige ELi andmekaitsemääruses² ja tehisintellektimääruses³. Usaldusväärne tehisintellekt peab lisaks seaduslikkusele olema siiski ka eetiline ja töökindel nii tehnilisest kui ka sotsiaalsest seisukohast.⁴

Sellest lähtudes juurutab Euroopa Liidu Kohus järk-järgult mitut tehisintellekti kasutavat töövahendit, sealhulgas selleks, et abistada Euroopa Kohut ja Üldkohut nende õigusemõistmisega seotud ülesannete täitmisel. Need vahendid peaksid parandama kohtu- ja haldusprotsesside tõhusust ja tulemuslikkust ning muutma kohtu kodanikele ligipääsetavamaks.

Tehisintellekti kasutamine Euroopa Liidu Kohtu õigusemõistmise ülesannete toetamisel toob kaasa hulga riske. Nendest riskidest märkimisväärsimad on kallutatus ja diskrimineerimine, mis on seotud sobimatute või rikutud andmete kasutamisega, tundliku teabe, sealhulgas isikuandmete avalikustamisega, küberrünnakutega, selgitatavuse puudumisega ja – mis on eriti oluline kohtutegevuse kontekstis – liigse tehnoloogiale tuginemisega (nn kalduvus eelistada automatiseerimist). Viimane võib viia kohtupraktika arengu seiskumiseni, vähendada teistele õigussüsteemidele pööratav tähelepanu, soodustada teatud õiguskultuuride domineerimist ja mõjutada kohtulahendite kvaliteeti.

Nende riskide ohjamiseks ja tagamaks, et inimestele, eeskätt kohtunikele ja kohtujuristidele, jääks täielik kontroll kohtumenetluste üle ning et nad säilitaksid oma autonoomsuse ja sõltumatuse, tuleb kehtestada eetilised standardid.

¹ Euroopa Liidu Kohus võttis käesoleva harta vastu 26. jaanuaril 2026.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ (ELT L 295, 21.11.2018, lk 39).

³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1689, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid ning muudetakse määruseid (EÜ) nr 300/2008, (EL) nr 167/2013, (EL) nr 168/2013, (EL) 2018/858, (EL) 2018/1139 ja (EL) 2019/2144 ning direktiive 2014/90/EL, (EL) 2016/797 ja (EL) 2020/1828 (tehisintellekti käsitlev määrus) (ELT L, 2024/1689, 12.7.2024, ELI: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj?eliuri=eli%3Areg%3A2024%3A1689%3Aoj&locale=et>). Kuigi tehisintellektimäärus jõustus 1. augustil 2024, on kuupäevad, millest alates tuleb selle sätteid kohaldama hakata, erinevad, ulatudes 2. veebruarist 2025 kuni 2. augustini 2027. Euroopa Liidu Kohus kohustub nii palju kui praktiliselt võimalik järgima kõiki sätteid viivitamatult, ootamata nende ametlikku kohaldamiskuupäeva.

⁴ Tehisintellekti kõrgetasemeline eksperdirühm, Eetikasuunised usaldusväärse tehisintellekti arendamiseks, 2019.

Käesolevas hartas⁵ on sõnastatud Euroopa Liidu Kohtu võetud kohustused seoses institutsioonis arendatud või juurutatud tehisintellektivahendite eetilise kasutamisega. See annab nii institutsioonidele kasutajatele kui ka avalikkusele selguse selle kohta, kuidas institutsioon kavatseb tegutseda. See on oluline tehisintellektisüsteemide loomisel, juurutamisel ja kasutamisel kogu süsteemi elutsükli jooksul.

II. Eetikastandardid ja meetmed, mille eesmärk on edendada vastutustundlikku tehisintellekti ja maandada riske

A. Õiglus, erapooletus, mittediskrimineerimine ja põhiõigused

Euroopa Liidu Kohus tagab, et kõik tema teenistuste või tema kontrolli all tegutsevate töövõtjate loodud tehisintellektisüsteemid on projekteeritud ja rakendatud õigluse, erapooletuse ja mittediskrimineerimise põhimõtte kohaselt ning et need austavad täielikult põhiõigusi. Kui Euroopa Liidu Kohus soovib institutsiooni sees juurutada kolmandate isikute tehisintellektisüsteeme, tegutseb ta kättesaadavale teabele tuginedes viisil, mis tagab selliste süsteemide vastavuse nimetatud põhimõtetele ja põhiõigustele.

Euroopa Liidu Kohtus tehisintellektisüsteemide kontekstipõhiseks treenimiseks, valideerimiseks ja testimiseks kasutatavad andmestikud peavad olema asjakohased, representatiivsed, võimalikult suurel määral vigadeta, täielikud, sidusad ja ajakohased. Tuleb teha kõik mõistlikud jõupingutused, et tuvastada, parandada ja leevendada võimalikku kallutatust, mis võib viia liidu õigusega keelatud diskrimineerimiseni, mõjutada erapooletust või avaldada muul viisil negatiivset mõju põhiõigustele.

Võrdse juurdepääsu tagamiseks peavad Euroopa Liidu Kohtu arendatud või juurutatud tehisintellekti liidesed ja süsteemid vastama eri vajadustele ja võimetele. Euroopa Liidu Kohus on võtnud endale kohustuse minimeerida takistusi, mis tulenevad tehnoloogiapädevuse erinevustest nii töökeskkonnas, kohtumenetlustes kui ka üldsuse suhtlemisel kohtuga. Tehisintellekti vahendite kasutamine peab edendama mitmekultuurilisust ja mitmekeelsust kooskõlas Euroopa Liidu Kohtu väärtustega.

B. Läbipaistvus ja jälgitavus

Euroopa Liidu Kohus kasutab tehisintellektisüsteeme ainult avalikes huvides, et täita oma missiooni ja ülesandeid ELi aluslepingute kohaselt ning ainult nendel eesmärkidel, milleks iga süsteem on ette nähtud. Iga tehisintellektisüsteemi ja iga kasutuskategooria konkreetne otstarve ja eesmärgid tuleb nõuetekohaselt kindlaks määrata ja dokumenteerida.

⁵ Harta põhineb tehisintellekti strateegial, mille Euroopa Liidu Kohus võttis vastu 19. juunil 2023 ja avaldas oma veebisaidil (https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-11/cjeu_ai_strategy.pdf). Strateegias kirjeldati tehisintellekti vahendite juurutamisest oodatavat kasu, sõnastati põhimõtted, mida Euroopa Liidu Kohus kavatseb järgida, ja kehtestati asjakohane sisemine juhtimismudel, täpsemalt tehisintellekti haldusnõukogu, kuhu kuuluvad mõlema kohtu liikmed ja administratsiooni esindajad.

Kohtu liikmed ja töötajad peavad saama üksikasjalikke selgitusi ja teavet tehisintellekti vahendite toimimise kohta. Tehisintellektisüsteemide täpsuse piire tuleb arusaadavalt kirjeldada.

Kasutajaid tuleb sellest teavitada, kui nad suhtlevad tehisintellektisüsteemiga. Tehisintellekti loodud ja kontrollimata sisu tuleb asjakohasel viisil märgistada, kui see tehakse kättesaadavaks muudele isikutele kui kasutaja, kes selle sisu loomist taotles.

Kontekstipõhiseks treenimiseks kasutatavad andmestikud ja protsessid, mis on tehisintellektisüsteemi väljundi seisukohast olulised, peavad olema teada ja dokumenteeritud.

C. Süsteemi terviklus ja konfidentsiaalsus

Tehisintellektisüsteemid peavad olema tehniliselt töökindlad ning toimima ohutult, turvaliselt ja usaldusväärselt, omama asjakohaseid kaitsemeetmeid, vastupidavust rünnakute suhtes, kaitset pahatahtliku kasutamise eest ja tõhusaid varumehhanisme kahjuliku mõju ennetamiseks või piiramiseks.

Konfidentsiaalsus on Euroopa Liidu Kohtu töö põhiline ja määrav tunnus. See nõuab eriti ettevaatlikku ja mõõdukat lähenemist tehisintellekti vahendite integreerimisele. Kõik tehisintellekti kasutamise viisid peavad olema täielikult kooskõlas institutsiooni kehtivate konfidentsiaalsusprotokollide, sisemiste turvareeglite ja andmekaitsestandarditega.

D. Inimese toimevõime, järelevalve ja vastutus

Euroopa Liidu Kohtus peab tehisintellekti ja inimeste vaheline ülesannete jaotus tagama inimeste keske rolli, suurendama nende võimekust ja nõudma asjakohast inimjärelevalvet.

Kohtumenetluste puhul jääb inimestele, eeskätt kohtunikele ja kohtujuristidele, täielik kontroll. Tehisintellektisüsteemidele ei tohi anda otsustamisõigust.

Kõiki tehisintellektisüsteeme tuleb arendada, juurutada ja kasutada inimjärelevalve all. Rakendada tuleb tugevaid kvaliteedikontrolli mehhanisme ja protokolle. Need hõlmavad kontrolle ja kasutajate tagasisidet väljundi kvaliteedi kohta. Kontrollide eest vastutavad isikud peavad teatama kõrvalekalletest ja vigadest.

Kasutajad peavad suhtuma masingenereeritud väljunditesse kriitiliselt, kontrollima iga juhtumi puhul nende täpsust ja täielikkust ning teatama vigadest, probleemidest või isegi kahtlustest, et neid saaks lisaks kontrollida.

Euroopa Liidu Kohus määratleb ja jaotab vastutuse tehisintellektisüsteemide arendamise, juurutamise ja kasutamise eri etappide eest ning kehtestab protsessid, millega jälgitakse nende süsteemide toimimist ning kõrvaldatakse puudusi ja rikkeid.

Euroopa Liidu Kohus arendab ja rakendab andmekontrollikultuuri, mis tagab tehisintellekti projekteerimise, arendamise ja kasutamise täpsuse, tervikluse, õigsuse ja usaldusväärsuse.

Vastutuslünkade vältimiseks peab tehisintellektisüsteemide kasutamisega alati kaasnema selge sisemine vastutuse jaotus lõpliku dokumendi või muu tehisintellekti abil loodud tulemuse eest. Vastutus lõpptulemuse eest lasub üksikisikul ja seda ei saa üle kanda tehisintellektisüsteemile.

Euroopa Liidu Kohtu teenistuste või tema lepingupartnerite arendatud tehisintellektisüsteemid peavad läbima regulaarseid teste ja auditeid, et avastada ja parandada võimalikku kallutatust ja puudusi ning parandada nende väljundi kvaliteeti.

Institutsioon on võtnud endale kohustuse edendada vastutustundlikku ja usaldusväärset tehisintellekti kasutamise kultuuri, pakkudes oma töötajatele regulaarselt koolitusi ja teadlikkuse tõstmise algatusi.

Juhtimismehhanisme vaadatakse läbi ja vajaduse korral kohandatakse, et tagada nende jätkuv eesmärgipärasus.

E. Vastutus ühiskonna ja keskkonna ees

Euroopa Liidu Kohus on teadlik oma vastutusest ühiskonna ja keskkonna ees tehisintellektisüsteemide juurutamisel ning kaalub võimalikke mõjusid hoolikalt.

Ta tagab, et nende süsteemide juurutamine ei vähenda kodanike ja Euroopa Liidu Kohtu vahelise suhtluse inimhõõdet ega süvenda digilõhet.

Tehisintellektisüsteemide arendamisel, juurutamisel ja kasutamisel püütakse minimeerida kahjulikku mõju keskkonnale ning seda eelkõige energia- ja veetarbimise ning CO₂-heitkoguste puhul. Tuleb hinnata, kas on võimalik teha keskkonnamõju vähendavaid valikuid.

F. Pidev täiustamine

Euroopa Liidu Kohus kohustub pidama sammu tehnilise, õigusliku ja eetilise arenguga.

Euroopa Liidu Kohus jätkab liikmesriikide kohtute ja ametiasutustega dialoogi tehisintellekti kasutamise teemal ning osaleb selles aktiivselt. Ta edendab endiselt institutsioonidevahelist koostööd ja vahetab kogemusi teiste õigusasutustega. Ta püüab kindlaks teha parimad tavad ja neid rakendada ning osaleb akadeemilises ja ühiskondlikus arutelus.

Tehisintellekti haldusnõukogu võtab arvesse asjakohast tagasisidet ja tehnoloogia arengut ning oma ametlike läbivaatamismehhanismide tulemusi, et teha ettepanekuid käesoleva harta asjakohaste muudatuste ja kohanduste kohta või üksikasjalike suuniste kohta konkreetsetes küsimustes.